

se attendendum. Quanquam enim etiam inter homines eodem verbo petamus a rege et ab amico regis ut nostri misereatur, vel nos adjuvet, tamen non idem respectu utriusque significamus, neque idem ab utroque postulamus; sed alterum ut faciat, alterum vero ut intercedat, rogamus. Sic igitur Ecclesia et Patres loquuntur ad Virginem, quam etiam (ut supra vidimus) interdum vocant *reparatricem*, ac *mediatricem*, non immediate, et per se, sed per Christum, quia redemptorem nobis genuit, et apud illum plurimum valet, ut in disputatione sequenti latius dicemus. Quæ mens et sensus Ecclesiæ tam est per se perspicuus, et omnibus notus, ut propterea Sancti nihil formident illis modis securissime loqui.

3. Secundo, licet supra dixerimus B. Virginem publico et communi cultu non esse adorandam propter extrinsecam excellentiam Christi, seu propter contactum ad illum, tamen, si ita aliquando ab aliquo adoretur, certum est illud adorationis genus ad religionem pertinere, atque dici posse secundariam latriam, quatenus ab eadem virtute latriæ proficiscitur, quamvis revera sit actus distinctus ab adoratione latriæ propriæ et simpliciter dicta. Quia illa adoratio, ut terminatur præcise ad Virginem, non est summa adoratio, neque absoluta, neque propter intrinsecam excellentiam increatam, sed est similis illi qua reliquæ Christi adorantur. Quæ omnia constant ex dictis supra de reliquiis; est enim prorsus eadem ratio; itaque hæc conclusio juxta ibi dicta explicanda est et amplificanda.

4. Adoratio hyperdulæ Virgini debita ob sanctitatem gratiæ quam habet. — *Hyperdulia quotuplex*. — Tertio, si B. Virgo propter sanctitatem gratiæ et gloriæ adoretur, talis adoratio essentialiter ejusdem speciei est cum adoratione aliorum Sanctorum, et ab eadem virtute proficiscitur, quia excellentia, in qua nititur, ejusdem speciei est, et eodem modo essentiali Virginem perfecit. Quanquam quia hæc dignitas excellentior est in Virgine quam in aliis Sanctis, adoratio etiam illi respondens perfectior in eadem specie, magisque illi debita est. Ad quam excellentiam explicandam Theologi hanc Virginis adorationem non simpliciter *duliam*, sed *hyperduliam* vocarunt; quæ vox excellentem duliam significat. Circa quam vocem solum observandum est, interdum solere usurpari ad significandam omnem adorationem, quæ aliquo modo excedit

communem duliam, et inferior est quam perfecta latria. Et hoc modo non solum dicitur de adoratione fundata in sanctitate gratiæ, sed etiam de aliis, ut in superioribus dictum est, et in sequenti assertionem dicam. Alio autem modo, et magis proprio, vox *hyperdulia* significat adorationem, quæ propter gratiam creatam datur, eminens tamen est ac perfectissima in illa ratione, et hoc modo in præsentem sumitur; sed habet etiam hic usus quamdam latitudinem. Est enim in hoc genere quædam hyperdulia non simpliciter, sed respectu quorundam, quo modo sicut Joannes Baptista et Apostoli dicuntur habere excellentem gratiam et gloriam, ita dici possunt adorari hyperdulia. Et ita loquitur Felicianus contra secundam confessionem Andeburgensem, art. 2, q. 4. Alia vero est hyperdulia non respectu hujus vel illius, sed simpliciter in tali genere; et hoc modo dicitur B. Virgo adoranda hyperdulia, quia habet summam excellentiam gratiæ, quæ moraliter et in usu Ecclesiæ sit fundamentum et ratio hujus adorationis. Quod propterea dico, quia in Christo Domino est gratia creata, multo perfectior quam in Virgine, propter quam posset excellentiori hyperdulia adorari, quam B. Virgo; tamen hic modus adorationis in Christo non est usitatus, quia in Christo est excellentior dignitas gratiæ unionis.

5. *Dubium primum*. — *Responsio*. — Sed quæret aliquis in quo consistat hic excessus seu major perfectio hyperdulæ ultra communem duliam. Quia neque externi actus sunt diversi, ut per se constat, neque interni, cum dictum sit actus voluntatis ejusdem rationis esse, nec per se possint in intensione differre, quia interdum inferior Sanctus potest intensiori affectu coli, quam B. Virgo. Respondetur primum esse differentiam in existimatione a qua hæc adoratio procedit, quæ de Virgine altior est et excellentior. Secundo, in actibus voluntatis potest assignari differentia non intensio (hæc enim est impertinens, ut recte argumentum probat), sed veluti objectiva et appetitiva, quatenus aliquis vult majora honoris signa Virgini exhibere, et (quantum in se est) honorem Virginis aliorum honori præferre, ita ut si necessarium esset alterum prætermittere, potius aliorum Sanctorum quam Virginis cultum omitteret. Tertio, hinc potest assignari differentia in actibus externis; possunt enim aliqui destinari ad singularem Virginis excellentiam significandam, qui aliis Sanctis accommodari non pos-

sunt, ut in verborum usu conspicitur, et ad alias actiones facile accommodari potest.

6. *Qualis Virgini debeat adoratio ob dignitatem matris Dei*. — *Objectio*. — *Responsio*. — Quarto, adoratio illa quæ tribuitur Virgini propter specialem matris Dei dignitatem, quamvis lato modo supra exposito *hyperdulia* vocetur, videtur tamen esse diversæ naturæ ac speciei a dulia, seu hyperdulia, quæ in dignitate gratiæ fundatur, et præcedenti assertionem explicata est. Hæc videtur esse sententia D. Thomæ, 2. 2, q. 103, art. 4, ad 2, ubi dicit, hyperduliam quæ debetur Virgini propter affinitatem ad Deum, esse potissimam speciem duliæ communiter sumptæ. Ubi Cajetanus advertit Virginem habere consanguinitatem cum Christo, ut Deo; et ideo illi deberi specialem adorationem, quia propria, inquit, operatione attingit fines divinitatis, id est, quia concepit, peperit ac nutrit Deum. Ratione probatur, quia dignitas, in qua fundatur hæc adoratio, est specie distincta a dignitate gratiæ habitualis, et ad alium ordinem spectat, scilicet ad ordinem unionis hypostaticæ; ergo adoratio, in illa fundata, est diversæ rationis, quia habet objectum formale diversum. Dices: ergo adoratio S. Petri propter dignitatem Apostolicam, vel S. Joannis propter dignitatem præcursoris, erit etiam diversæ speciei ab adoratione propter sanctitatem. Respondetur non esse eandem rationem, tum quia hæc non sunt dignitates quæ, præcise sumptæ, sint sufficiens ratio religiosi cultus de quo nunc loquimur, sed sunt ministeria quædam quæ conjuncta cum gratia conferre possunt ad majorem quemdam honorem et venerationem. Tum etiam quia illa omnia ministeria immediate ordinantur ad gratiam sanctificantem, et ita in eodem ordine constituuntur, ac propterea tota illa adoratio ad duliam pertinet; dignitas autem matris Dei in utroque excellit.

7. *Dubium secundum*. — *Responsio*. — Sed quæres an hæc adoratio sit perfectior altera, quæ in gratia fundatur. Nam dignitas gratiæ (ut supra vidimus) multis excellentior videtur quam dignitas matris Dei præcise considerata; ergo etiam adoratio, in ea fundata, erit perfectior, quia, licet altera videatur ad altiorum ordinem pertinere, quia aliquo modo respicit hypostaticam unionem, tamen fieri potest ut supremum inferioris excedat infimum superioris. In contrarium vero est, quia dignitas matris, considerando omnia quæ formaliter et in virtute, vel quasi in radice in-

cludit, excellentior est (ut supra ostendimus), ergo etiam adoratio, quæ in illa nititur, perfectior est. Et confirmatur, nam propter hanc causam Ecclesia potissimum veneratur Virginem ut matrem Dei, et hanc rationem maxime prædicat, et omnibus præponit; ergo intelligit ob hanc causam illi deberi potissimum cultum. Adde hanc dignitatem matris requirere gratiam tanquam congruentem, et sic, etiam coadoratur ejus sanctitas, et ideo illa una adoratione, qua adoratur mater Dei, ut sic, etiam coadoratur ejus sanctitas, et omnis ejus perfectio sub altiori quadam ratione, quatenus, scilicet, omnia manant ex maternitate Dei, et ad illam ordinantur. Et hic videtur perfectissimus modus adorationis Virginis, et maxime proprius et accommodatus dignitati ejus.

8. *Dubium tertium*. — Ultimo, inquiri potest a quo habitu oriatur hæc adoratio. Ad quod tribus modis responderi potest. Primo, ut oriatur a virtute duliæ, a quo oritur adoratio aliorum Sanctorum, quia hæc virtus inclinatur ad honorandam personam creatam, propter quamcunque dignitatem creatam supernaturalem, vel supernaturali regulæ conformem. Sed hic modus non videtur admodum probabilis, neque consentaneus iis quæ dicta sunt. Quia ratio formalis hujus adorationis est valde diversa, et licet sit supernaturalis, tamen est in diverso ordine, et constituit actum valde diversum; non ergo est cur dicamus habitum esse eundem. Secundo ergo dicitur proficisci ab eodem habitu religionis, a quo oritur Dei et Christi adoratio. Primo, quia licet hæc dignitas matris creata sit, tamen respicit excellentiam increatam, et inde sumit valorem suum, quod videtur sufficere ad unitatem habitus. Unde in humanis idem habitus, qui inclinatur ad honorandum regem, inclinatur etiam ad honorandum matrem regis ut sic. Videntur enim hæc esse quasi correlativa, et ideo consecutionem quamdam inter se habere, quæ satis est ut in eodem habitu seu principio radicentur. Et huc spectare videtur quod sæpe Patres dicunt, *totum honorem matris ad filium referri*. Tandem, quia hæc dignitas (ut dixi) pertinet ad ordinem unionis hypostaticæ; ergo adoratio, quæ in illa nititur, pertinet ad illam virtutem quæ unionem hypostaticam veneratur. Sicut enim dulia, quæ respicit gratiam creatam, complectitur omnia quæ sunt illius ordinis, ita religio, quæ respicit excellentiam increatam, et consequenter gratiam unionis,

comprehendet omnia quæ in eodem sunt ordine. Hic dicendi modus videtur satis probabilis.

9. *Responsio.*—Tertio vero dici posset hoc genus adorationis constituere propriam virtutem, et habitum distinctum a cæteris, quia fundatur in singulari quadam dignitate propria et intrinseca creaturæ. Quod satis esse videtur ut distinguatur a virtute religionis, ut significare visus est D. Thomas, in citato loco, ex 2. 2. revocans hanc adorationem potius ad duliam in communi, quam ad religionem. Quia, licet ultimate totus hic honor matris cedat in honorem filii, proxima tamen et immediata ratio ejus diversa est, et non consideratur ut respectiva, sed ut absolute constituit hanc personam excellentem, et veneratione dignam; cum vero hæc dignitas singularis sit inter omnes creaturas, mirum non est quod singularem ac propriam virtutem requirat. Quapropter hic etiam dicendi modus probabilis censendus est. Quid autem simpliciter verius sit, aliis judicandum relinquo.

DISPUTATIO XXIII,

In tres sectiones distributa.

DE B. VIRGINIS INTERCESSIONE ATQUE INVOCATIONE.

Materia hujus disputationis reliquis Sanctis communis est. Et quoniam de illa nihil in superioribus diximus, non omnino generalia principia prætermittimus, præsertim cum hæretici, qui hanc Virginis intercessionem detestantur, nihil singulare afferant, quod in reliquos Sanctos majori ratione non conveniat. Curabimus tamen in ea præsertim incumbere, quæ B. Virgini sunt propria. Quoniam vero invocatio intercessionem supponit (si enim B. Virgo pro nobis non intercederet, supervacanea esset ejus invocatio), idcirco prius de illius intercessione, ac deinde de invocatione disseremus.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo ante statum beatitudinis fuerit aliquo modo nostræ salutis causa.

1. Non defuerunt hæretici qui dicerent B. Virginem esse præcipuam salutis nostræ causam, vel per modum efficientiæ, vel per modum meriti et redemptionis. In quem errorem videntur incidisse hæretici, quos refert

Epiphanius, hæc. 78 et 79. Et eandem Ecclesiæ Catholicæ tribuunt hujus temporis hæretici. Quoniam Catholici Virginem oramus, ut nostri misereatur, eamque nuncupamus *matrem gratiæ et misericordiæ, reparatricem sæculi, et mediatricem generis humani*. Addunt etiam nos dicere Virginem, non tantum orare Christum, sed etiam ei imperare. Hic tamen error nullum habet fundamentum. Quod vero sit falsa calumnia quam Novatores imponunt Catholicis, ex dicendis constabit.

2. *Virgo non fuit proprie causa nostræ salutis.*—Dicendum ergo est primo, B. Virginem non fuisse per modum causæ efficientis propriam aut principalem causam nostræ salutis. Hæc conclusio est certissima, et imprimis si intelligatur de causa prima, vel etiam de causa principali ac per se nostræ salutis, est certa de fide. Quia B. Virgo nec Deus est, ut sit causa prima alicujus effectus, nec virtutem habet justificandi, aut dandi gratiam vel gloriam, cum etiam hoc sit proprium solius Dei, juxta illud Psalm. 83: *Gratiam et gloriam dabit Dominus*. Ubi nomine gratiæ, omne supernaturale donum comprehenditur, juxta illud Jacobi 1: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursum est descendens a Patre luminum*. Quod si hæc conclusio intelligatur de causa efficiente quacunque ratione, vel principali, vel instrumentali, non est expresse de fide. Quia neque est expressa in Scriptura, neque tradita aut definita ab Ecclesia, neque ex principiis fidei evidenter colligitur; tamen est certa, ita ut oppositum asserere, plus sit quam temerarium. Quia est præter omnium Theologorum doctrinam, et sine fundamento. Neque enim B. Virgo habet de se hanc efficientiam instrumentariam, neque ulla probabili auctoritate vel ratione dici potest, Deum illum elevare ad hujusmodi actionem; quin potius solam Christi humanitatem sentit Ecclesia esse instrumentum Deo conjunctum ad efficiendam gratiam; sacramenta vero esse instrumenta ipsius humanitatis. Quod autem B. Virgo sit etiam instrumentum Christi, inauditum est, alias etiam posset dici esse instrumentum ad consecrandum (quod esset hæreticum); nullo igitur modo est causa efficiens gratiæ, præsertim si ex lege ordinaria ac regulariter loquamur. Nam si quis dicat per modum miraculi interdictum assumptam fuisse ut instrumentum ad alicujus sanctificationem, verbi gratia, Joannis Baptistæ, vel alterius, id esset quidem incertum, non tamen aliqua censura dignum.

3. Unde ulterius, si eadem conclusio generalius intelligatur de omnibus beneficiis, non solum supernaturalibus, sed etiam naturalibus, ut sunt salus corporis, bona temporalia, etc., proportionem servata, eandem habet veritatem. Quia B. Virgo nec causa prima potest esse horum honorum, nec causa secunda principalis, nec ordinarie potest illa efficere, etiam instrumentaliter, nisi per modum miraculi, quando Deus ei virtutem præstat. An vero ex Dei dono concessum sit B. Virgini, et positum in ejus voluntate, ut hæc bona, vel omnia, vel aliqua possit in hominibus operari miraculose et instrumentaliter, in hoc nihil invenio certa fide esse definiendum; probabiliter tamen existimo hoc esse proprium animæ Christi, cui potentia faciendi miracula per modum habitus seu permanentis facultatis data est, et ideo non tantum rogando Deum, sed etiam volendo, et impetrando creaturis, operatur.

4. *Quomodo Virgo salutis nostræ causa fuerit.*—Dico secundo: quamvis B. Virgo nec nos redemerit, nec aliquid de condigno nobis meruerit, tamen, impetrando, merendo de congruo, et ad incarnationem Christi suo modo cooperando, ad nostram salutem aliquo modo cooperata est. Prior pars est certa de fide, quia esse mediatorem Dei ac hominum proprie ac perfecte solius est Christi, ut in præced. tomo, in q. 26, probatum et explicatum reliquimus. Posterior vero etiam est clara, scilicet, quod B. Virgo tribus modis ad salutem nostram operata fuerit. Primo, merendo de congruo incarnationem. Secundo, orando et petendo, et quamdiu fuit in via, de congruo merendo nobis salutem. Tertio, concipiendo Christum nostræ salutis auctorem. Quæ omnia ex dictis in superioribus satis patent. Et eisdem modis sæpissime Sancti Patres B. Virgini attribuunt, quod nostræ fuerit salutis causa, quos late supra retuli, disp. 18, sect. 4, agens de excellentia gratiæ Virginis, et disp. 3, sect. 5, explicando locum illum Gen. 3: *Ipsa conteret caput tuum*. Præter quos videri possunt Iræneus, l. 3, c. 33; Anselm., l. de Laud. Virg., c. 9; Fulgent., ser. de Laudib. Mariæ, ex partu Salvatoris, ubi egregie opponit Mariam Evæ, ut sicut hæc fuit humani casus principium, ita illa fuerit nostræ reparationis exordium et causa. Unde Augustinus, ser. 17 de Nat.: *Auctrix peccati Eva, auctrix meriti Maria*. Et Innocentius III, ser. 2 de Assumpt.: *Quod damnavit Eva, salvavit Maria*. Quæ comparatio prædictum

Sanctorum sensum exponit. Eva enim non fuit propria ac directa causa humani casus, quia in ea non peccavimus; dicitur autem eausa nostræ ruinæ, quia Adamum ad peccandum induxit; ita igitur B. Virgo non fuit per se causa nostræ salutis, nec nos redemit, nec de condigno nobis meruit; dicitur ergo causa, quia nobis Christum genuit, et aliquo modo ipsum nobis promeruit et obtinuit. Quo sensu dicit etiam Bernard., ser. 98: *Per te, Virgo sancta, cælum repletum est, infernus evacuatus est, et ruinæ cælestis Jerusalem instaurata*. Et infra: *Maria omnibus omnia facta est, sapientibus et insipientibus copiosissima charitate debitorum se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperuit, ut de plenitudine ejus accipiant universi, captivus redemptionem, aeger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, justus gratiam, Angelus lætitiæ, tota Trinitas gloriam, denique filii persona carnis humanæ substantiam, ut non sit qui se abscondat a calore ejus*. Et Germanus, sermone de Zona Dom., sic Virginem alloquitur: *Non est ulla satietas tuæ defensionis; non est numerus tuorum beneficiorum. Nullus enim est qui salvus fiat, nisi per te, Virgo sanctissima; nemo est qui liberetur a malis, nisi per te, o purissima; nemo est cui donum concedatur, nisi per te, o castissima; nemo est cui misereatur gratia, nisi per te, o honestissima*. Quæ omnia per Christum, quem ipsa genuit, veritatem habere intelligenda sunt. Quomodo etiam dixit Andreas Hieros., orat. de Dormit. Virg.: *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renovandam; sola deservit opifici universæ naturæ*. Quod infra explicans sic loquitur ad Virginem: *Rex desideravit gloriam tuam pulchritudinis, et adamavit divitias tuæ virginitatis, et in te habitavit, et inter nos fixit tabernacula, et per te Deo et Patri nos reconciliavit*. Similiter Ephrem, orat. ad Virg., inquit: *Per te reconciliati sumus Christo, Deo meo, Filio tuo; tu captivorum redemptio, et omnium salus; ave, pax, gaudium et salus mundi; ave, mediatrice gloriosissima, ave, universi terrarum orbis conciliatrice*. Deinde Petrus Dam., ser. de Annunc.: *Evocatur cælestis ille conventus, inquit Deus consilium, cogit concilium, facit Deus sermonem cum Angelis de restauratione eorum, et de redemptione hominum, ac statim de thesauro divinitatis Mariæ nomen evoluitur, ac per ipsam, cum ipsa, et in ipsa totum hoc faciendum decernitur, ut sicut sine ipso nihil factum est, ita sine illa nihil reffectum sit; et multa similia*